

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Навчально-науковий інститут
агротехнологій, селекції та екології**

Кафедра землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова

Матеріали круглого столу

ВІКТОР САЗАНОВ: ЗНАКОВА ПОСТАТЬ АГРАРНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

присвяченого 145-річчю від дня народження
Віктора Івановича Сазанова
(1879-1967)

11 квітня 2024 року

пддау
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-
науковий
інститут
агротехнологій,
селекції та
екології

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра землеробства і агрохімії імені В.І. Сазанова

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА
ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ ІМЕНІ М.І. ВАВИЛОВА ІНСТИТУТУ
СВИНАРСТВА І АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Матеріали круглого столу

ВІКТОР САЗАНОВ: ЗНАКОВА ПОСТАТЬ
АГРАРНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

присвяченого 145-річчю від дня народження
Віктора Івановича Сазанова
(1879-1967)

11 квітня 2024 року

УДК: 631.58:631.8:001-029-9

Треті Сазановські читання : «Віктор Сазанов : знакова постать аграрної науки та освіти» Матеріали круглого столу присвяченого 145-річчю від дня народження Віктора Івановича Сазанова. м. Полтава, 11 квітня 2024 р. Полтава: Астроя, 2024. 67 с.

Збірник вміщує матеріали круглого столу присвяченого 145-річчю від дня народження вченого Віктора Івановича Сазанова та вміщує розділи: історія агробіологічної науки й освіти; актуальні питання землеробства, агрохімії, ґрунтознавства та рослинництва. Призначений для наукових співробітників, викладачів, студентів й аспірантів вищих навчальних закладів, керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Галич О.А. – професор, ректор університету (**головний редактор**); Маренич М.М. – доктор с.-г. наук, директор Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології (**заступник головного редактора**); Поспелов С.В. – доктор с.-г. наук, завідувач кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова (**відповідальний редактор**); Олєпир Р.В. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова (**відповідальний секретар**); Онішко В.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Міщенко О.В. – кандидат с.-г. наук, професор кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Тараненко С.В. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Ласло О.О. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Гордєєва О.Ф. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Біленко О.П. – кандидат с.-г. наук, ст. викладач кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Воропіна В.О. – асистент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова.

Рецензенти:

Шевніков М.Я., доктор с.-г. наук, професор кафедри рослинництва ПДАУ;

Тищенко В.М., доктор с.-г. наук, завідувач кафедри селекції, насінництва і генетики ПДАУ;

Рекомендовано до видання Вченою радою Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології Полтавського державного аграрного університету (протокол № 8 від 24 квітня 2024 р.)

Матеріали подаються в авторській редакції мовами оригіналів. Відповідальність за зміст і достовірність поданих матеріалів та наведених даних несуть автори.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ АГРОБІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ Й ОСВІТИ

Самородов В.М., Поспєлов С.В. Казахський хронотоп Віктора Сазанова у 1931-1940 рр.....	6
Опара Н.М. Наукова діяльність В.І. Сазанова на Полтавщині.....	9
Самородов В.М., Усенко В.М. Федір Григорович Помаленький (1894 – ?): штрихи біографії (за матеріалами архівно-кримінальної справи з фондів Державного архіву Кіровоградської області).....	11
Самородов В.М., Шиян О.О. Олександр Туткевич (1898-1937) – бібліографічний та професіональний профіль вченого та педагога.....	16
Біленко О. П., Філатова Н.Ф. Сторіччя створення цукрового буряка на Веселоподільській дослідно-селекційній станції.....	20
Самородов В.М., Шиян О.О. Історичний аспект культивування арахісу на Полтавщині (1909-1967).....	23
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗЕМЛЕРОБСТВА, АГРОХІМІЇ, ГРУНТОЗНАВСТВА ТА РОСЛИННИЦТВА	
Біленко О.П., Воропіна В.О. Біологічний спосіб боротьби з <i>Orobanche cumanica</i> Wall.....	26
Гангур В.В., Гангур М.М., Лень О.І. Вплив обробітку ґрунту на вміст доступної вологи та сумарне водоспоживання посівів ячменю ярого у Лівобережному Лісостепу України.....	28
Глущенко Л.Д., Лень О.І., Тоцький В.М. Вплив різних систем обробітку ґрунту та удобрення на урожайність сої і зміну вмісту гумусу.....	31
Глущенко Л.Д., Лень О.І., Олєпів Р.В. Зміни форм гумусу у чорноземі типовому за тривалого застосування різних систем удобрення.....	33

Дудка Р.О., Оніпко В.В. Вплив строків сівби на урожайність та якість пшениці озимої в умовах Лівобережному Лісостепу України.....	36
Коба Р.Г., Тараненко С.В. Урожайність кукурудзи залежно від видів основного обробітку ґрунту та способів сівби в умовах нестійкого зволоження.....	40
Копелець Б.В., Кулик М.І. Особливості формування якісного зерна пшениці озимої залежно від сорту та умов вирощування.....	42
Красовський В.В., Черняк Т.В., Шкура Т.В. Захист <i>Punica granatum L.</i> від вимерзання за інтродукції в Лісостеп України.....	45
Ласло О.О. Нові підходи у землеробстві: точне та вертикальне землеробство.....	58
Marinich L.G., Sokyрко M.P. The forage productivity of the bromus inermis depends on the sowing rate.....	51
Олепів Р.В., Сорока Ю.В. Динаміка зміни властивостей чорнозему типового під впливом систем мінімального та комбінованого обробітку ґрунту і удобрення.....	54
Пономаренко Ю.О., Міщенко О.В. Застосування гумітів у сільськогосподарському виробництві.....	58
Попов С.І., Кузьменко Н.В., Глибокий О.М., Міхальов І.А. Формування продуктивності та якості зерна пивоварних сортів ячменю ярого.....	61
Тоцький В.М., Глущенко Л.Д. Роль добрив у підвищенні врожайності гібридів соняшнику.....	65

ІСТОРІЯ АГРОБІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ Й ОСВІТИ

КАЗАХСЬКИЙ ХРОНОТОП ВІКТОРА САЗАНОВА У 1931-1940 рр.

Самородов В.М., доцент кафедри захист рослин
Поспєлов С.В., доктор с.-г. наук, професор, завідувач кафедри
землеробства і агрохімії ім. В. І. Сазанова
Полтавський державний аграрний університет
e-mail: zakhyst.roslyn@pdaa.edu.ua ; sergii.pospelov@pdau.edu.ua

Відзначаючи 145 річний ювілей видатного організатора галузевої науки і освіти Віктора Івановича Сазанова (1879-1967) ми повинні констатувати обмеженість відомостей про його життя на засланні у Казахстані. З огляду на це, постало питання представити читацькому загалу матеріал про це. На нашу думку, розширять уяву про цього велета думки та духу.

Зазначимо, що до Казахстану В. І. Сазанов потрапив не за власним бажанням. Його змістовна наукова діяльність була перервана несподіваним та безпідставним арештом у 1931 р. [1]. Вже 12-го вересня 1931 р. судовою колегією ОДПУ УРСР В. І. Сазанова засудили за статтею 54-4-7-11 на десять років позбавлення волі. Для відбування цього покарання його було відправлено до Казахстану.

Саме тут, у Центральній частині колишньої радянської республіки у грудні 1931 р. було організовано Карагандинський виправно-трудоий табір (у подальшому – КарТаб). Він розташувався на межі сухого степу і напівпустелі, займаючи територію у 1767024 га. Умови життя у ньому були нестерпні, адже у листопаді-грудні морози сягали до -40-45 градусів, а влітку стояла спека без будь яких опадів. Репресовані розміщувалися у майже не

опалювальних табірних бараках. На кожного із них припадало від 1 до 1,8 м² площі. Лютували хвороби, які практично ніхто не лікував [2]. Крім цього, засуджених використовували на роботах у величезному радгоспі «Гігант». Тут їх стараннями вироблялось збіжжя для забезпечення працівників вугільно-металургійної промисловості, яка в той час стрімко розвивалась [2].

Серед в'язнів КарТабу було багато інженерно-технічних працівників високого інтелектуального рівня, а також знаних аграріїв, як практиків, так і науковців. Таких, наприклад, як уславлений селекціонер, майбутній академік В. С. Пустовойт. Разом із ним тут був і знаний науковець, колишній соратник В. І. Сазанова по Полтавській сільськогосподарській дослідній станції П. І. Лещенко [3]. Тому не дивно, що табірне керівництво вирішило залучити їх до розробки технологій вирощування сільськогосподарських культур, які б давали пристойні врожаї в місцевих досить сурових екологічних умовах. З огляду на це, була створена низка підрозділів, яка входила до науково-дослідного відділу КарТабу [3].

Одним із них було богарне дослідне поле, завідувачем якого призначили В. І. Сазанова. Як професіонал агрономії, він розпочав тут вирощування таких культур, як просо та жито. У співдружності з В. С. Пустовойтом він розгорнув селекцію цих культур. Вже незабаром їх діяльність у цій царині дала свої вагомі результати. Її наслідок – перші сорти проса Долинське 86 і Долинське 155, а також сорт озимого жита Долинське [3, 5, 6]. Ці нові для місцевих умов культивари були досить продуктивними. Просо давало на круг від 15 до 25 ц/га зерна, а жито по 14 ц/га. На багато років вони стали провідними для Центрального Казахстану. Згодом їх було районовано і в інших областях цієї республіки, а також в Алтайському краї [3]. Тож бачимо, що навіть перебуваючи у важких умовах, В. І. Сазанов не втратив інтелектуального та професійного рівня. І хоч він за спогадами очевидців тримався як завжди досить принципово і незалежно, табірне керівництво не могло не визнавати його звитяжної праці. Яскраве свідчення тому отримані Віктором Івановичем відзнаки: Червона грамота пошани 1-го ступеня «За великі успіхи» (від 12.08.1933 р.), подяки за участь у посівних компаніях 1933 і 1934 рр., цінний подарунок від начальника КарТабу (від 21.06.1934 р.) [3].

Все це приляло тому, що В. І. Сазанов «як ударник праці» був достроково звільнений з ув'язнення 15 січня 1935 р. [1,3]. За вільним наймом він залишився працювати в Казахстані, але вже виключно як науковець Карагандинського дослідного поля [3]. На його базі в 1938 р. було організовано Карагандинську сільськогосподарську дослідну станцію НКВС, якою від 1938 р. по 1940 р. керував В. І. Сазанов [3]. Така посада, хоч і

екстремальних умовах, підходила саме йому, адже науковець мав багаторічний досвід аналогічної роботи в Україні [1]. Віктор Іванович згуртував навкруг себе із числа репресованих велику групу фахівців. Серед них були знані науковці різних профілів, а саме: Е. В. Беляков, П. О. Бертельс, П. О. Вертлецький, О. О. Корнілов, А. Г. Трусов тощо [3]. Усі разом вони закладали основи сільськогосподарської дослідної справи у сухому степу, розбудовували наукову установу, яка від тих часів не переривала свого історичного поступу [4]. Нині це ТОО «Карагандинська сільськогосподарська дослідна станція імені О. Ф. Христенка». Та які б здобутки не мав на посаді директора станції В. І. Сазанов, йому хотілося більшого. Ось чому в квітні 1940 р. він за власним бажанням звільнився і переїхав до міста Куйбишев – нині Самара [1, 3].

То ж бачимо, що навіть підданий остракізму та репресіям, В. І. Сазанов проявив високу громадянську свідомість справжнього інтелігента-професіонала. Про це завжди буде нагадувати казахський хронотоп його життя.

Список використаних джерел

1. В.І. Сазанов: портрет розбудовника сільськогосподарської дослідної справи та громадянина / Уклад. В. А. Вергунов, В. М. Самородов; під наук. ред. В.А. Вергунова. Полтава. 2011. 174 с.
2. Николаев В.Н. Новые тайны ГУЛАГа. Казахстанская правда. 1993. 26 марта.
3. Попов Ю. Сазанов Виктор Иванович (1879-1967) и его окружение. Индустриальная Караганда. 2022. 7 апреля.
4. Сазанов В.И. На селекционной станции. Социалистическая Караганда. 1938. 16 октября.
5. Сазанов В.И. Просо в Центральном Казахстане: (агротехника возделывания и семеноводство). Алма-Ата : Казгоиздат. 1937. 56 с.
6. Сазанов В.И. Сортосмена проса. Социалистическая Караганда. 1939. 10 апреля.